

**Oliy ta'lim muassasalari barqarorligini ta'minlash ustuvor vazifa sifatida
TDIU. Begmatov Davlatjon**

2-kurs magistranti Begmatova Dildora

Annotatsiya

Oliy ta'lim muassasalari barqarorligini ta'minlash mexanizmlari, oliy ta'lim tizimi rivojiga salbiy ta'sir etuvchi omillarga oid tahlillar olib borilgan.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, korrupsiya, global, kodeks, hamkorlik, monitoring tizimlari, tekshuruv

Abstract

Analyzes of the mechanisms of ensuring the stability of higher education institutions and the factors that negatively affect the development of the higher education system have been carried out.

Key words: higher education, corruption, global, code, cooperation, monitoring systems, inspection

Bugungi kunda mamlakatlar iqtisodiy-ijtimoiy faoliyatini universitetlar va ularning iqtisodiy faoliyatisiz tasavvur qilish qiyin albatta. Oliy ta'lim muassasalari bugungi kunda mehnat resurslarini ishlab chiqaruvchi tashkilot darajasidan mustaqil iqtisodiy faoliyat olib boruvchi tashkilot darajasiga chiqmoqda. Endilikda mamlakatimizda faoliyat olib borayotgan oliy ta'lim muassasalari faoliyatini takomillashtirish va jahon andozalariga to'g'ri keluvchi raqobatbardosh holatga yetkazishimiz davr talabi hisoblanadi. Bu hususida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan qabul qilingan 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-sonli "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni oliy ta'lim tizimini xalqaro standartlartalablariga javob beradigan holatga yetkazish, buning uchun esa ulardagi turli iqtisodiy jinoyatlarni oldini olish masalalari belgilab qo'yilgan. Undan tashqari O'zbekiston Respublikasining 2017-yil 3-yanvarda qabul qilingan O'RQ-419-sonli "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni, hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 6-iyulda qabul qilingan PQ-5177-sonli "Korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyatini samarali tashkil etishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi Qarori oliy ta'lim muassasalarida iqtisodiy jinoyatlarni oldini olishning mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga tadbiiq etishning dolzarb masalalarini belgilab berdi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-iyundagi PF- 6013-sonli

«O`zbekiston Respublikasida Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo`yicha qo`shimcha chora-tadbirlar to`g`risida»gi Farmoni qabul qilinib, mazkur Farmon asosida korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish sohasidagi davlat siyosatini, shuningdek, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarning tizimli sabab va shart-sharoitlarini bartaraf etish hamda korrupsiyaga qarshi kurashish choralarning samaradorligini oshirishga qaratilgan davlat va boshqa dasturlarni shakllantirish va amalga oshirish maqsadida Korrupsiyaga qarshi kurash Agentligi tashkil etildi⁴⁷.

Mustaqillikning dastlabki kunlaridan boshlab mamlakatimizda huquqiy demokratik davlat va kuchli fuqarolik jamiyati barpo etishning umumiy strategiyasini amalga oshirish doirasida qonun ustuvorligini ta`minlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, sud-huquq tizimini isloh qilish va bunda korrupsiya jinoyatiga qarshi kurashish yuzasidan qator chora-tadbirlar amalga oshirib kelinmoqda. O`zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev tomonidan jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish davlat siyosatining asosiy yo`nalishlaridan biri deb belgilandi. Chunki, «Jamiyatimizda korrupsiya, turli jinoyatlarni sodir etish va boshqa huquqbuzarlik holatlariga qarshi kurashish, ularga yo`l qo`ymaslik, jinoyatga jazo, albatta, muqarrar ekani to`g`risidagi qonun talablarini amalda ta`minlash bo`yicha qat`iy choralar ko`rishimiz zarur»⁴⁸.

Oliy ta`lim muassasalari barqarorligini ta`minlash uchun birinchi navbatda ularda faoliyat oliub borayotgan hodimlar daromadlarini oshirib borish va hodimlar o`rtasida halollik vaksinasini ommalashtirish va jamoalarda kompleans-nazoratni yo`lga qo`yish lozim bo`ladi. Buning uchun oliy ta`lim muassasalari oliy ta`limni rivojlantirish 2030 Konsepsiyasiga amal qilish talab etiladi. Oliy ta`limda to`g`ri boshqaruvni yo`lga qo`yish, hodimlarni qonunlarga amal qilgan holda ishga qabul qilish ishlarini to`g`ri yo`lga qo`ya olmagan tashkilotlarda muammoli vaziyatlar vujudga keladi. Aynan bunday muammoli vaziyatlar esa iqtisodiy jinoyatlarga, korrupsiya, neopotizmga olib kelishi, hamda oliy

⁴⁷ O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-iyundagi PF-6013-sonli «O`zbekiston Respublikasida Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo`yicha qo`shimcha chora-tadbirlar to`g`risida» gi Farmoni.

⁴⁸ O`zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2016-yil 16- dekabrda O`zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qo`shma majlisidagi «Erkin va farovon, demokratik O`zbekiston davlatini mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz» mavzusidagi ma`ruzasi.

ta'lim muassasalari reputatsiyasiga juda salbiy ta'sir qilishi mumkin. Shu bois bunday holatlar bo'lishini oldini olish, barqaror vaziyatni yaratish uchun iqtisodiy jinoyatlarni oldini olish mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga tadbiiq etilishi lozim.

Oliy o'quv muassasalarida iqtisodiy jinoyatlarning oldini olish bir qancha sabablarga ko'ra hal qiluvchi ahamiyatga ega:

Birinchidan, resurslarni himoya qilish. Ta'lim muassasalari hukumat, o'qish to'lovlari va xayriya mablag'lari kabi turli manbalardan moliyalashtirishga tayanadi. O'g'irlash, firibgarlik va korrupsiya kabi iqtisodiy jinoyatlar bu resurslarni sezilarli darajada yo'qotib, ta'lim va tadqiqot sifatiga ta'sir qilishi mumkin.

Ikkinchidan, obro'. Iqtisodiy jinoyatlar ta'lim muassasasi obro'siga putur yetkazishi mumkin, bu esa manfaatdor tomonlar, jumladan, talabalar, professor-o'qituvchilar, investorlar va keng jamoatchilikning ishonchini yo'qotishiga, uzoq muddatli o'quvchilar sonining qisqarishi, moliyalashtirishning qisqarishi, iqtidorli professor-o'qituvchilar va xodimlarni jalb qilish va saqlab qolishda qiyinchiliklarga va shu kabi salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Uchinchidan, yuridik oqibatlar. Iqtisodiy jinoyatlar noqonuniy hisoblanadi va aybdorlar og'ir huquqiy oqibatlariga, jumladan jarimalar, qamoqqa olish va sudga da'vo qilishlari mumkin. Ushbu huquqiy oqibatlar oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy barqarorligi va barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

To'rtinchidan, axloqiy mulohazalar. Ta'lim muassasalari mamlakat ijtimoiy hayotini barqarorligi, jamiyatdagi shaffoflik, javobgarlik va axloqiy xulq-atvorni targ'ib qilish uchun axloqiy majburiyatlarga ega. Iqtisodiy jinoyatlarning oldini olish muassasaning qonuniy va axloqiy chegaralar doirasida ishlashini ta'minlaydi, halollik va ishonch madaniyatini tarbiyalaydi.

Oliy ta'lim tizmasidagi mamlakatlar korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha global dasturdan shaffoflik va hisobdorlikni oshirish, institutsional boshqaruvni mustahkamlash, salohiyatni oshirish, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, tadqiqot va xabardorlikni oshirish orqali foydalanishlari mumkin. Korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha Global dasturni qabul

qilish orqali ushbu mamlakatlar o'zlarining oliy o'quv yurtlarida korrupsiya xavfini kamaytirishi va yaxlitlik madaniyatini yaratishi mumkin.

Oliy ta'limning korrupsiyaga qarshi Global dasturi asosida O'zbekistonda bir necha samarali ishlar amalga oshirilmoqda:

Risk baholash: O'zbekiston hukumati va oliy ta'lim muassasalari korrupsiya riskini tahlil qilish va nima qilish kerakligini aniqlash uchun risk baholash tahlili va integritetni baholash tahlili o'tkazdilar.

Qonun hujjatlari yaratish: Global dastur orqali O'zbekiston ta'lim muassasalari qonun hujjatlari yaratishda yordam berishadi, bu esa korrupsiyani oldini olish va ta'lim muassasalari faoliyatini tizimlashda muhim ahamiyatga ega.

Savodxonlikni oshirish: Global dastur O'zbekiston ta'lim muassasalari uchun ta'lim va texnik yordam ko'rsatish, yangiliklar almashish va korrupsiyaga qarshi ishlash uchun savodxonlikni oshirish imkoniyatlarini beradi.

Hamkorlikni kuchaytirish: Korrupsiya yurtdosh muddatida turli xillarda amalga oshirilishi mumkin bo'lgan jinoyatdir. Global dastur yurtdosh mamlakatlarning ko'proqaro ishbirligini kuchaytirish, eng yaxshi amallarni almashish va korrupsiyaga qarshi ommaviy yorliqlar yaratishga imkon beradi.

Monitoring va baholash: Global dastur orqali ta'lim muassasalari operatsiyalarining to'g'ri jarayonini kuzatish va baholashda yordam beriladi. Bu O'zbekiston hukumatining va oliy ta'lim muassasalarining korrupsiyaga qarshi harakatlarini baholash, tasdiqlash va o'zgartirishlarni aniqlashga imkon beradi.

Jamiyatning korrupsiyaga qarshi kurashni kuchaytirish maqsadida O'zbekistonda Global dastur amalga oshirilayotgan ishlar. Bu ishlar orasida risk baholash, qonun hujjatlari yaratish, hamkorlikni kuchaytirish va monitoring va baholash kiritiladi.

Umuman olganda, oliy ta'limda iqtisodiy jinoyatlarning oldini olish mexanizmlari resurslarni, obro'-e'tiborni, huquqiy va axloqiy me'yorlarni himoya qilish uchun muhim ahamiyatga ega. U ta'lim muassasalarining qonuniy va axloqiy chegaralar doirasida faoliyat yuritishini ta'minlaydi, shaffoflik, javobgarlik va axloqiy xulq-atvorni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

9. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
10. https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/kproducts/2021-Corruption-and-economic-crime_final.pdf
11. Harahap, L., & Isgiyarta, J. (2023). Corruption and Fraudulent Activities in Higher Education: A Study of Literature. *Jurnal Manajemen (Edisi Elektronik)*, 217-237.
12. Yusupov Sh. "Korruptsiyaga qarshi kurashish: ta'lim muassasalarida samarali jihatlari" -T.: 2019 Adolat, 224bet.
13. Raximova O. "Oliy ta'limda korruptsiyaga qarshi kurashish: mohiyat va tamoyillari" -T.: 2019, O'zbekiston, 156 bet.
14. Kadyrova N. "Korruptsiya muammosini hal qilish" -T.: 2018, Yangi asr avlodi, 188 bet.
15. Abdullaev A. "Oliy ta'lim muassasalarida korruptsiyaga qarshi kurashish: nazariya va amaliyot" -T.: 2018, Ensiklopediya, 122 bet.
16. Mukhitdinova A. "Oliy ta'limda korruptsiyaga qarshi kurashish: ilmiy yondashuvlar va amaliy usullar" -T.: 2018, O'zbekiston, 241 bet.